EDITORIAAL

De Veteranen kunnen komen

In de nacht van 9 op 10 mei 1940 verliet de Opperbevelhebber van Land- en Zeemacht, generaal H.G. Winkelman, zelfverzekerd zijn hoofdkwartier aan de Lange Voorhout 7 te Den Haag. Tegen het hoofd van de Afdeling Inlichtingendienst Buitenland sprak hij de historische woorden: 'Nu kunnen de heeren komen, wij hebben alles eraan gedaan wat wij kunnen. Ik ga nu naar huis een paar uren slaap pakken'. Nog geen vier uur later zetten de eerste Duitse troepen voet op Nederlands grondgebied. De krijgsmacht verkeerde na ruim honderd jaar van vrede – wanneer we althans de pacificatie van de Indische archipel buiten beschouwing laten – weer in oorlog; een oorlog die diepe sporen in de Nederlands (-Indische) samenleving heeft achtergelaten en veel militairen voor het leven heeft getekend.

Op 10 mei 2000, precies zestig jaar na het voor ons uitbreken van de Tweede Wereldoorlog, opent minister-president Wim Kok het Veteraneninstituut te Doorn. De opening van het Veteraneninstituut bekroont een opmerkelijk emancipatieproces van Nederlandse militairen en gemilitariseerde burgers die in opdracht van een democratisch gekozen regering het Koninkrijk der Nederlanden onder oorlogs- of vergelijkbare omstandigheden hebben gediend. Met het Veteraneninstituut krijgen de Nederlandse veteranen (en hun naaste familieleden) eindelijk de beschikking over één loket, waartoe zij zich kunnen wenden met vragen, wensen of noden. Het instituut doorbreekt daarmee de hokjesgeest en kan aldus voor individuele veteranen ook de toegang tot voorzieningen vergemakkelijken.
Dat de minister-president het Veteraneninstituut opent, bevestigt nogmaals dat de Nederlandse overheid zich verantwoordelijk voelt voor het lot van ingezette militairen, ook vele jaren na afloop van die inzet. De betrokkenheid van politici bij het lot van veteranen is – en hetzelfde kan worden geconstateerd voor burgerslachtoffers van oorlogsgeweld – niet uit de lucht komen vallen. Er is – mede als gevolg van maatschappelijke ontwikkelingen – sprake van voortschrijdend inzicht. Dat de overheid een speciale verantwoordelijkheid heeft voor veteranen, staat thans (gelukkig) niet meer ter discussie.

De *Militaire Spectator,* het oudste vaktijdschrift in Nederland, besteedt van oudsher veel aandacht aan de professionele analyse van daadwerkelijk militair optreden. Zo verschenen – om een voorbeeld te noemen – al vrij snel na Winkelmans capitulatie verslagen over de strijd in de Meidagen. Daarnaast is altijd ruimschoots aandacht geschonken aan de strijd tegen Japan, de militaire worsteling met de Indonesische nationalisten of de inzet in Korea. De laatste jaren vullen bovendien artikelen over vredesoperaties regelmatig de kolommen. Een vluchtige analyse leert dat ook in ons blad de aandacht voor de factor mens bij voorbereiding op, tijdens en na afloop van een uitzending aanzienlijk is toegenomen. De Militaire Spectator weerspiegelt in dit opzicht een tendens in het denken.

De redactie heeft gemeend als hommage aan die honderdduizenden oud-collega's die sinds mei 1940 onder oorlogsomstandigheden hebben gediend, een themanummer over veteranen te moeten uitbrengen. In tegenstelling tot eerdere herdenkingsnummers staan niet de gevechtshandelingen centraal, maar de ontwikkeling in het (denken over) veteranenbeleid. Diverse aspecten van zorg en erkenning passeren de revue, een aantal belangrijke spelers in het rijk geschakeerde veteranenland wordt nader geïntroduceerd en de filosofie achter het Veteraneninstituut krijgt de plaats die haar toekomt.

De redactie juicht – het moge duidelijk zijn – de komst van het nieuwe instituut toe. Dit mag evenwel geen reden zijn tot zelfgenoegzaamheid. Er is nog voldoende werk aan de winkel. De partners in Doorn moeten de samenwerking operationaliseren en doen uitgroeien tot een echt Instituut. Aan het belang van de veteranen behoren – hoe lastig dit in de praktijk ook kan zijn – institutionele belangen van de afzonderlijke partners ondergeschikt te zijn. Daarnaast dient, gelet op de relatief grote inbreng van zorgverleners en hun organisatiegraad binnen en buiten de krijgsmacht, gewaakt te worden voor onnodige problematisering. Recent onderzoek toont aan dat ongeveer tachtig procent van de veteranen geen nadelige gevolgen van inzet ondergaat en weer probleemloos aansluiting in de burgermaatschappij vindt.
Veteranen (en hun familie) die in de knel zitten of komen als gevolg van uitzending, hebben uiteraard recht op hoogwaardige zorg en steun. De krijgsmacht moet bij de voorbereiding op en de begeleiding van militairen tijdens uitzending haar voordeel doen met opgedane ervaringen en nieuwe wetenschappelijke inzichten. Voor suboptimalisering dient evenwel te worden gewaakt. Maatschappelijke erkenning behoort als aandachtspunt evenveel

– en ter wille van de balans wellicht: zelfs meer – aandacht te krijgen. Kleinschalige activiteiten als het onthullen van plaatselijke monumenten of het stimuleren van herinneringsliteratuur zijn uiterst waardevol voor zelfrespect en maatschappelijke waardering. Veteranen behoren trots te kunnen zijn op hun militaire verleden en de samenleving zou – idealiter – trots moeten uitstralen over haar veteranen.
Hier is duidelijke sprake van een defensiebelang. Een samenleving die oog heeft voor offers door militairen gebracht, die respect toont voor veteranen, biedt meer kans tot werving van nieuwe collega's dan een samenleving die volstrekt onverschillig staat ten aanzien van de militaire professie. Het is dan ook teleurstellend dat de recente Defensienota nauwelijks woorden wijdt aan de veteranen. De omslag naar een krijgsmacht nieuwe stijl met meer BBT-personeel dat relatief langer gaat dienen, zou alleen al tot bespiegelingen hebben moeten leiden over de rol die vooral de BBT-ers kunnen gaan spelen in de relatie tussen samenleving en krijgsmacht. Langer dienen betekent een veel grotere kans op uitzending. De BBT-er van nu is dus – simpel gezegd – de veteraan van de toekomst.
Waar het ministerie van Defensie na de opschorting van de opkomstplicht niet in staat bleek een aansprekend reservistenbeleid te formuleren, dreigt ook op dit punt een gebrek aan creativiteit en/of daadkracht. Het ministerie zou er daarnaast goed aan doen haast te maken met de ontwikkeling van een systeem waarbij wordt vastgelegd welke militairen worden uitgezonden, voor welke duur en welke onderscheidingen worden verstrekt. Verder zou de klantvriendelijkheid van die defensiedelen waarop door veteranen vaak een beroep wordt gedaan, best eens onderzocht mogen worden. Hoe snel worden verzoeken om inzage in stamboeken, aanvragen van onderscheidingen, vragen om uitkeringen of steun afgedaan? Het Veteraneninstituut mag voor Plein 4 beslist geen alibi vormen om achterover te leunen.

Een professioneel Veteraneninstituut en de roep om maatschappelijke erkenning, vragen om een volwassen omgang met het verleden. Ook en misschien wel juist wanneer dat verleden geen aanleiding tot vreugde geeft. Het zou ons inziens de positie van de veteranen ten goede komen wanneer heel nadrukkelijk een onderscheid wordt gemaakt tussen twee soorten verantwoordelijkheid. Regering en volksvertegenwoordiging zijn verantwoordelijk voor het besluit tot inzet en dragen daardoor een zware verantwoordelijkheid voor het lot van militairen tijdens die inzet en bij terugkeer. Minister-president Kok heeft dat beginsel op 7 september 1995 te Roermond ten overstaan van duizenden Indiëveteranen duidelijk verwoord. 'Daarom wil ik er vandaag nog eens met nadruk op wijzen dat de inzet van onze krijgsmacht in het voormalig Nederlands-Indië plaatsvond in opdracht van een democratische regering, met goedkeuring van een democratisch gekozen volksvertegenwoordiging en met instemming van het grootste deel van onze toenmalige bevolking.' De minister van Defensie draagt – evenals zijn adviseurs – een bijzondere verantwoordelijkheid. Wanneer militaire inzet niet tot het gewenste resultaat leidt, zoals in Indië of – meer recentelijk – in Srebrenica, behoort een bewindsman zijn verantwoordelijkheid te nemen en in de bres te springen voor de uitvoerders van het beleid. Indien hij dat niet geloofwaardig kan doen, rest hem slechts één optie: heengaan.

De uitgezonden militairen zijn en blijven verantwoordelijk voor de daden die ze tijdens uitzending verrichten of nalaten. Het feit dat – achteraf – de wijsheid van het politieke besluit tot inzet in twijfel wordt getrokken of zelfs breed-maatschappelijk wordt ontkend, kan en mag bovendien geen vrijbrief zijn om strafbaar of laakbaar gedrag van individuele militairen te ontkennen of te vergoelijken. De positie van de voormannen van de veteranenorganisaties valt in dit opzicht niet te benijden. Zij moeten emoties in de eigen achterban accommoderen, maar kunnen – willen zij geloofwaardige gesprekspartners blijven – hun ogen niet sluiten voor de excessen door sommige militairen in Indonesië gepleegd of voor laakbaar gedrag tijdens vredesoperaties.

Dat de felle reactie vanuit veteranenland op een opmerking van minister-president Kok of een vorm van excuus aan Indonesië over het gevoerde dekolonisatiebeleid niet gewenst zou zijn, is in dit opzicht niet bemoedigend. Het is een verkrampte, defensieve reactie waarmee sommige veteranenvertegenwoordigers zich lijken af te sluiten van maatschappelijke ontwikkelingen. En dat terwijl de vurig nagestreefde maatschappelijke erkenning pas gestalte kan krijgen in een voortdurende, open dialoog met de samenleving. Wanneer men de gevangene blijft van het eigen verleden en alleen oog heeft voor het eigen beeld van het verleden, zal men slechts beperkt een bijdrage aan de realisering van de doelstellingen van het Veteraneninstituut kunnen bieden.

De redactie wenst alle veteranen geluk met deze mijlpaal.